

Актуальні публікації періоду воєнного стану фокусуються переважно на психологічній підтримці учасників освітнього процесу, організації дистанційного навчання, забезпеченні безпеки. Водночас комплексні дослідження управління методичною роботою в умовах воєнного стану практично відсутні. Окремі аспекти цієї проблематики розглянуто у статтях Коваленко О., Максименко С., які аналізують психологічні виклики для педагогів та необхідність адаптації форм підвищення кваліфікації [5; 6].

Нові форми професійної взаємодії виникли як відповідь на виклики воєнного часу. Педагогічні спільноти практики у цифровому просторі стали важливим джерелом взаємопідтримки та обміну досвідом. У тематичних групах соціальних мереж педагоги діляться напрацюваннями, обговорюють проблеми, спільно шукають рішення. Така неформальна взаємодія часто виявляється ефективнішою за традиційні методичні заходи.

Наставництво в онлайн-форматі дозволило підтримати молодих педагогів та вчителів, які лише починають освоювати нові технології чи методики. Досвідчені педагоги проводять індивідуальні консультації через відеозв'язок, коментують відеозаписи уроків, надають зворотний зв'язок через цифрові платформи [4, с.5].

Міжшкільні методичні мережі набули розвитку завдяки можливостям цифрової комунікації. Педагоги різних закладів об'єднуються для спільної роботи над методичними проблемами, проведення вебінарів, створення банків навчальних ресурсів. Це дозволяє компенсувати обмеженість ресурсів окремих закладів через колективні зусилля.

Висновки. Цифрові інструменти перестали бути допоміжним засобом і стали фундаментальною основою організації методичної роботи. Платформи комунікації, хмарні сховища, системи управління проектами забезпечують безперервність професійного розвитку педагогів незалежно від зовнішніх обставин. Водночас технологічні рішення мають доповнюватися увагою до людського фактора, психологічною підтримкою, збереженням професійної спільноти.

Важливим напрямом подальших розробок є створення методичних рекомендацій для керівників закладів освіти щодо побудови стійких адаптивних систем методичної роботи, здатних функціонувати в умовах будь-яких кризових ситуацій. Це набуває особливого значення в контексті підготовки до постконфліктного відновлення освітньої системи, коли напрацьовані під час війни практики мають бути інтегровані у довгострокові стратегії розвитку.

Список використаних джерел:

1. Березняк Є. С. Керівництво сучасною школою: посібник для керівників загальноосвітніх шкіл. Київ: Форум, 2000. 256 с.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2009. 684 с.

3. Даниленко Л. І. Інноваційний освітній менеджмент: навчальний посібник. Київ: Главник, 2006. 144 с.
4. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи / Г. В. Єльнікова // Теорія та методика управління освітою. 2010. № 4. С. 1-13.
5. Коваленко О. Е. Психологічні виклики для педагогів в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми психології. 2023. Том 14. Вип. 3. С. 45-58.
6. Максименко С. Д. Психологічна підтримка педагогів в умовах війни: методичні рекомендації / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 72 с.
7. Морзе Н. В. Формування цифрової компетентності педагогів: методичні рекомендації / Н. В. Морзе, О. Г. Кузьмінська, О. В. Барна. Київ, 2021. 110 с.
8. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом / О. М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. № 5. С. 178-191.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2025-2.36>

Мороз М. О.

доктор педагогічних наук,
декан гуманітарно-педагогічного факультету
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського»

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. У тезах розглянуто шляхи реалізації національно-патріотичного спрямування сучасної мистецької освіти в умовах російсько-української війни. Обґрунтовано аксіологічний потенціал мистецтва як чинника формування національної ідентичності, громадянської відповідальності та суб'єктності молодого покоління. Окреслено провідні напрями оновлення змісту мистецької освіти (посилення українського культурно-історичного компонента, включення творів, що репрезентують досвід боротьби за свободу та державність), форми інтеграції освіти з простором живої культурної пам'яті (музеї, галереї, меморіальні практики, комунікація з митцями й волонтерами), значення проєктної, волонтерської та рефлексивної діяльності здобувачів освіти. Наголошено на ролі особистості педагога-митця як носія національних цінностей, а також на потенціалі цифрових медіа та арт-терапевтичних практик у підтримці патріотичного виховання й психологічної стійкості.

Ключові слова: мистецька освіта, національно-патріотичне виховання, національна ідентичність, культурна пам'ять, проєктна діяльність, волонтерство, цифрові медіа.

Abstract. The theses examine the main ways of implementing the national and patriotic orientation of contemporary arts education in the context of the Russian–Ukrainian war. The axiological potential of art as a factor in shaping national identity, civic responsibility and agency of the younger generation is substantiated. The author outlines key directions for updating the content of arts education (strengthening the Ukrainian cultural and historical component, including works that represent the struggle for freedom and statehood), as well as forms of integrating education into the space of living cultural memory (museums, galleries, memorial practices, communication with artists and volunteers). The significance of students'

project-based, volunteer and reflective activities is emphasized. Special attention is paid to the role of the arts teacher's personality as a bearer of national values, and to the potential of digital media and art-therapy practices for supporting patriotic education and psychological resilience.

Keywords: *arts education, national and patriotic education, national identity, cultural memory, project-based activity, volunteering, digital media.*

Сучасна мистецька освіта в Україні функціонує в умовах повномасштабної війни, що радикально змінює запити до змісту, форм і ціннісних орієнтирів освітнього процесу. Мистецтво стає не лише сферою естетичного виховання, а й потужним інструментом формування національної ідентичності, стійкості, суб'єктності громадян, засобом осмислення травматичного досвіду та мобілізації до спільної дії. Відтак особливої актуальності набуває проблема цілеспрямованого національно-патріотичного спрямування мистецької освіти – як у закладах загальної середньої освіти, так і в спеціалізованих мистецьких закладах та ЗВО, що готують майбутніх учителів мистецтва, музикантів, художників, дизайнерів.

Наукові основи виховання патріотизму, громадянської відповідальності, ціннісного ставлення до культури рідного народу представлені в працях І. Бега, В. Кременя, І. Зязюна, О. Сухомлинської, які наголошують на необхідності інтеграції національних цінностей у зміст освіти та переорієнтації виховних систем на особистісно-ціннісний розвиток здобувача освіти. У сфері мистецької освіти проблеми аксіологічного потенціалу мистецтва, його ролі у становленні національної ідентичності та духовного світу особистості розробляють Л. Масол, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Олексюк, О. Щолокова та інші. У їхніх дослідженнях послідовно підкреслюється, що мистецтво є унікальним простором, де поєднуються емоційно-чуттєвий досвід, історична пам'ять, символічні коди культури, а тому воно здатне забезпечити глибинне проживання й осмислення ідей національної гідності, свободи, відповідальності. Водночас практика показує, що методичні стратегії реалізації цього потенціалу ще недостатньо систематизовані, а патріотичний компонент часто редукується до епізодичних заходів, святкових концертів чи формальної «декларативності».

Національно-патріотичне спрямування мистецької освіти передусім передбачає переосмислення змісту навчальних програм. Йдеться не лише про збільшення кількості творів українських композиторів, художників, режисерів чи дизайнерів у репертуарі, а про побудову цілісних тематичних ліній, що розкривають ключові сюжети української історії та культури: боротьбу за державність, феномен козацтва, визвольні змагання ХХ ст., події Революції Гідності та сучасної російсько-української війни, досвід окупації й спротиву, волонтерський рух. Мистецький матеріал у такому разі має добиратися як «мовлення про Україну» різних періодів – від народної пісні та

ікони до сучасних арт-проектів, плакатного мистецтва, муралів, військових пісень, колажів, відеоарту.

Важливим шляхом реалізації національно-патріотичного вектору є інтеграція мистецької освіти з простором живої культурної пам'яті. Це передбачає організацію відвідувань музеїв, галерей, меморіальних місць, виставок, фестивалів, які стосуються сучасної історії України; зустрічі з митцями, волонтерами, військовими художниками, музикантами, дизайнерами, які реагують на події війни у своїх творах. Такі форми дозволяють студентам і школярам побачити, що мистецтво не існує у «відриві» від реальності, а є способом осмислення й трансформації болючого досвіду, формує відчуття персональної причетності до великої історії.

Окремого значення набуває проектна та творча діяльність патріотичного спрямування. Йдеться про розробку й реалізацію студентами мистецьких проектів – тематичних виставок, концертів, перформансів, благодійних аукціонів, арт-терапевтичних ініціатив для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, дітей із прифронтових територій. Участь у таких проєктах дає змогу поєднати професійне зростання з реальним соціальним досвідом, розвиває емпатію, відповідальність, здатність до комунікації й самоорганізації, переводить патріотизм із рівня декларацій на рівень конкретної дії.

Значущим шляхом реалізації національно-патріотичного спрямування є орієнтація освітнього процесу на формування рефлексивного ставлення до мистецького досвіду. Під час аналізу творів, виконання музичних, театральних або візуальних завдань педагогу важливо не лише коментувати стиль, форму, техніку, а й актуалізувати питання: які цінності транслює цей твір, який образ України він формує, як співвідноситься з особистим досвідом здобувача освіти, що в ньому викликає спротив чи захоплення. Такі обговорення, есеї, творчі відгуки допомагають перетворити мистецькі заняття на простір осмислення власної національної ідентичності, місця України у світі, власної місії як митця чи педагога [1, с. 24].

Не менш важливою є роль особистості викладача мистецтва. Його професійна, громадянська, етична позиція стає для здобувачів освіти «живим підручником» патріотизму. Викладач, який послідовно демонструє повагу до української мови, культури, історії, підтримує ініціативи студентів, долучається до волонтерських чи культурно-просвітницьких проєктів, фактично моделює зразок національно свідомого митця-громадянина. Водночас педагог має уникати нав'язування готових «правильних» інтерпретацій, натомість створювати простір для вільного, але відповідального висловлення, де патріотизм поєднується з критичним мисленням, а не перетворюється на ідеологічну догму.

У контексті цифровізації освіти окремим напрямом стає використання сучасних медіа-технологій для популяризації українського мистецтва й

національно-культурних нарративів. Це можуть бути студентські відеоблоги про українських митців, онлайн-виставки та віртуальні галереї, цифрові плакати, буктрейлери, музичні кавери на патріотичні пісні, створення навчального контенту для соцмереж. Залучення молоді до творчого опанування цифрового простору як майданчика для культурного спротиву й репрезентації України світу є важливим ресурсом національно-патріотичного виховання.

Війна різко загострює потребу в психологічній підтримці здобувачів мистецької освіти, які переживають травматичний досвід втрат, розлуки, переміщення. У цьому контексті шляхом реалізації патріотичного спрямування мистецької освіти стає створення безпечного, емпатійного освітнього середовища, де мистецтво виконує також терапевтичну функцію – дозволяє проговорити страхи, гнів, біль, перетворивши їх на образи, музику, рух. Такий досвід допомагає не лише зняти напругу, а й усвідомити цінність спільності, взаємопідтримки, віри в Україну, що виступає фундаментом справжнього, а не декларативного патріотизму [2, с. 49].

Отже, шляхи реалізації національно-патріотичного спрямування сучасної мистецької освіти охоплюють цілісне оновлення змісту, форм і середовища навчання: від переорієнтації навчальних програм на українській культурно-історичний контекст до запровадження проєктної, волонтерської, рефлексивної діяльності, розвитку медіакультури та забезпечення психологічної підтримки здобувачів освіти. Реалізація цих напрямів дає змогу перетворити мистецьку освіту на простір, де формується нове покоління митців і педагогів, здатних не лише професійно творити, а й відповідально репрезентувати та захищати Україну в глобальному культурному просторі.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Т. Професійно-ціннісне становлення особистості в навчальному процесі. *Український науковий журнал*. 2022. 3(1), 22-30.
2. Сидоренко А. Освіта в умовах змін: нові реалії вищої школи. *Освітні інновації*. 2023. 12(6), 47-53.